

toaarigt Bidrag — har Danske Selskab i sit Mode 21. Februar 1929 truffet endelig Bestemmelse om Udgivelsen ved Raadstuearkivar Axel Linvald, under Tilsyn af Rigsarkivar L. Laursen og Professor Steenstrup. Tanken er at medtage alt af Dagbøgerne og af Kongens Optegnelser, som har historisk Interesse, og desuden et omfattende Udvalg af Breve til og fra Kongen. Ax. L.

Efter at det engelske Udenrigsministeriums Akter i Rigsarkivet i London (Public Record Office) i de sidste Aar er blevet tilgængelige for historisk Forskning ned til Aaret 1878 incl., en Grænse, der ogsaa gælder andre ministerielle Arkivalia, Privatpapirer deponeret i offentlige Arkiver m. m., er Feltet for Studiet af dansk-engelske Forhold udvidet meget netop i Perioder, der har Betydning for Danmark, og der skal derfor her fremsættes nogle sammenfattende orienterende Bemærkninger, især med Henblik paa Tiden 1815—1878.

Det vil være vel kendt, at der i det store Materiale af engelske diplomatiske Aktstykker, som til skiftende Tider i trykt Stand er forelagt Parlamentet, »Parliamentary Papers«, findes adskilligt om det slesvig-holstenske Spørgsmaal i Tiden mellem 1848 og 1864, men derudover kun lidet Danmark vedrørende¹. De engelske »Parliamentary Papers« eller »Blue Books« som de almindelig kaldes, giver dog kun et Udvalg af Akter og ofte kun Uddrag redigeret under Hensyntagen til Samtidens Forhold, saaledes at en Gennemgang af det utrykte Materiale i ethvert Tilfælde vil være nødvendig for Forskeren. Dette Arbejde lettes betydeligt ved, at næsten alt Materialet i Public Record Office er ordnet kronologisk og samlet i Rækker af Bind (Ordre for sig, og Depecher for sig), over hvilke der forefindes dels trykte, dels maskinskrevne Fortegnelser. Mærkes skal det dog, at kun de egentlige udenrigsministerielle Arkivalia findes i London, idet Gesandtskabsarkiverne af Pladshensyn opbevares i Cambridge, hvorfra de enkelte Sager med nogle Dages Varsel kan skaffes til Veje paa Hovedarkivet i London.

Ved Siden af den officielle diplomatiske Korrespondance opbevares i Public Record Office en Del Privatarkiver efter engelske Statsmænd i 19. Aarhundrede, deriblandt flere, som har spillet

¹ En fuldstændig Samling af »Parliamentary Papers« maa søges i British Museum, hvor der ogsaa findes et Index over det hele. De enkelte Publikationer kan, for saa vidt de ikke er udsolgt, købes i det officielle Salgssted for saadanne Sager, beliggende i den umiddelbare Nærhed af Public Record Office.

en betydelig Rolle i Udenrigspolitikken. Her skal fremhæves Papirerne efter Lord Granville, engelsk Udenrigsminister 1851—52, 1870—74 og 1880—85, samt det i den allerseneste Tid tilgængelige Arkiv efter Lord Russell, Premierminister 1846—52 og 1865—66, Udenrigsminister 1852—53 og 1859—66. Lord Russells Papirer indeholder et stort Stof vedrørende Danmark i de bevægede Aar omkring 1864, især Korrespondance med Dronningen, Ministerkolleger, Undersekretærer og Gesandter, deriblandt Sir Augustus Paget i København. Af Arkiver efter Undersekretærer i det engelske Udenrigsministerium findes der mig bekendt kun eet i Public Record Office, nemlig Lord Tenterdens, »Permanent Secretary« 1873—82, heri dog næppe meget, maaske slet intet, som har Interesse for Danmark. I Manuskriptsamlingen paa British Museum, hvor der iøvrigt ikke findes meget Stof til Belysning af moderne diplomatisk Historie, opbevares Papirerne efter den berømte Orientforsker Sir Austen Henry Layard, der i 1852 og paany 1861—66 beklædte Stillingen som »Parliamentary Undersecretary«. I dette Arkiv, over hvilket der i »Catalogue of Additions to the Manuscripts in the British Museum in the Years 1911—15« (1915) 334—360 gives en udførlig Indholdsfortegnelse, er der en Del af Interesse for dansk Historie, bl. a. Brevveksling med Lord Russell, Sir Augustus Paget og andre Gesandter om Blaa-bøgerne fra 1863—64, som Layard redigerede. Privatarkiver efter engelske Gesandter i Danmark i Tiden mellem 1815 og 1878 har jeg forgæves eftersøgt i Public Record Office og paa British Museum, men der kan dog gives Oplysninger om Efterladenskaberne efter to af disse Mænd, nemlig Sir Andrew Buchanan og Sir Augustus Paget, Gesandter i København henholdsvis 1853—58 og 1859—65 (se Professor Aage Friis' Afhandling: C. N. David, Christian IX og Sir Augustus Paget i November 1863 i Historisk Tidsskrift 9. R. VI 153 og 160). Sir A. Pagets Papirer, som jeg i 1929 gennemgik for Professor Friis, indeholdt kun en Snes Breve og Koncepter om danske Forhold, som ikke kendes andetsteds fra. Dette Stof blev afskrevet in extenso, saaledes at Arkivet kan betragtes som udtømt. Paa samme Tid havde jeg Lejlighed til at se Sir Andrew Buchanans bevarede Privatkorrespondance Danmark vedrørende, nemlig de 9 Bind, som omtales af Professor Friis i den foran citerede Afhandling, samt 2 Bind, som senere er kommet til Veje. 6 af disse Bind indeholdt Breve og Koncepter fra Gesandtskabstiden i København, i overvejende Grad Korrespondance mellem Sir Andrew og den engelske Udenrigsminister Lord Clarendon om dansk Neutralitet under den orientalske Krig 1853—56. Tillige var der en Del Breve om Sundtoldsspørgsmaalet og enkelte

om Hertugdømmerne og om Skandinavismen. De resterende 5 Bind indeholdt talrige Korrespondancer om Danmark 1862—64, da Buchanan var Ambassadør i Berlin.

En nærmere Redegørelse for engelsk Kildematerials Betydning for Studiet af dansk-engelske Forhold skal ikke gives her, men det tør dog maaske paapeges, at den engelske diplomatiske Korrespondance mellem London og København i det her omhandlede Tidsrum ikke blot i Omfang men ogsaa i Indhold gennemgaaende er betydelig rigere end det tilsvarende danske Materiale. Eksempelvis kan det anføres, at der om dansk Neutralitet under Krimkrigen ikke findes mere end omkr. 80 tildels lidet betydende Akter og Breve vekslede mellem den danske Gesandt i London og Regeringen i København mod et tilsvarende engelsk Materiale af det firedobbelte Omfang, en Følge af at dansk-engelske Forhandlinger fortrinsvis finder Sted i København mellem den danske Udenrigsminister og den herværende engelske Gesandt. Et vigtigt Led i denne omfattende diplomatiske Korrespondance er Privatbrevene. Henimod 100 tildels meget omfangsrige Breve supplerer saaledes Lord Clarendons og Sir Andrew Buchanans officielle Depecheveksling fra Krimkrigen (bevarede i den sidstes foran omtalte Privatarbiv). Først naar man sammenholder disse to Grupper af Kilder, de officielle og de private, foreligger Forudsætningerne for en fuldt videnskabelig Rekonstruktion af Begivenhederne.

At engelsk privat diplomatisk Korrespondance i det hele har spillet en meget betydelig Rolle i det 19. Aarhundredes mellemfolkelige Politik er uomtvisteligt, et Forhold der næppe er uden Forbindelse med den i Aarhundredet stærkt tiltagende Praksis at forelægge Parlamentet og dermed Offentligheden officielle Akter i Form af Blaabøger. Jo mere Depecherne maa affattes med en fremtidig Offentliggørelse for Øje, des stærkere bliver Trangen til at have et Meddelelsesmiddel af anden og mere fortrolig Art. Lord Clarendon erklærede i 1861 overfor »The select Committee on the Diplomatic Service«, at det var ganske umuligt for Udenrigsministeriet at varetage Forbindelsen med Gesandterne uden at benytte private Breve, men samtidig opstillede han den Canon, at de aldrig maatte »supersede the public instructions, or take the place of them, or be in any respect a substitute for them«. Den Forfatter, efter hvem disse Linjer citeres, Mr. Algernon Cecil¹, bemærker samtidig, at det dog kan omtvistes, om Lord Clarendon selv har overholdt den af ham givne Rettesnor. Om Lord Palmer-

¹ Afsnittet »Foreign Office« i The Cambridge History of British Foreign Policy, ed. A. Ward & G. P. Gooch, III 604.

ston hedder det sammesteds, at »his use of private correspondence for public purposes went, indeed, so far as one can arrive at an opinion on so obscure a subject, beyond that of all other Foreign Secretaries of State in the nineteenth century«. Som Eksempel fortælles, at da Hertugen af Wellington i 1834 i nogle Maaneder overtog Udenrigsministerposten, kunde han blandt Akterne i Ministeriet ikke finde Spor af et engelsk Tilbud om Mægling mellem Frankrig og de Forenede Stater, hvilket Washingtonregeringen netop da akcepterede. Lord Palmerston havde foretaget alt ved privat Korrespondance¹. Om en tredje af Englands store Udenrigsministre i den Victorianske Tid, Lord Salisbury, siges det, at »confidential instructions, conveyed as a rule by letter, played in his time an immensely important part in the conduct of foreign business«, en Praksis, der ikke var i fuld Harmoni med Lord Clarendons Canon².

Som foran omtalt er nu flere vigtige engelske Privatarkiver fra 19. Aarhundrede tilgængelige for Offentligheden, men det overvejende Tal er i privat Besiddelse og Varetægt. Meget interessant historisk Stof herfra er vel publiceret, især i de mange og omfangsrige »Life and Letters«, hvor der ved Siden af Levnedsskildring gives rige Uddrag af Breve og Dagbøger, men om danske Forhold, der for Englænderen kun har periferisk Interesse, finder man her kun glimtvis Oplysninger. For dansk Forskning maa det derfor være af Vigtighed at gaa til selve Privatarkiverne, naar og hvor der gives Lejlighed til at benytte dem.

Just Rahbek.

Ved Alexander Bugges Død 24. Dec. 1929 (f. 1870) mistede norsk historisk Videnskab og norsk Historieskrivning en af sine mest alsidige og produktive Mænd. Som ung Stipendiat deltog han i den fællesnordiske Gennemgang af Vatikanarkivet, men selvom han ogsaa senere baade som Forsker og Udgiver (*Erkebiskop Henrik Kalteisens kopibog*, 1899) beskæftigede sig med Norges Kirkehistorie, gjaldt hans første og en Tid lang vigtigste Studier dog norsk Handel og Byliv. Støttet paa det af nordiske Historikere hidtil ubenyttede Materiale i engelske Toldruller o. l. Akter, som han senere for en stor Del har publiceret i *Diplomatarium Norvegicum* 19.—20. Bd., skrev han 1896 i N. h. T. sin store Afhandling om *Handelen mellem England og Norge indtil beg. af 15. aarh.* I nær Tilknytning hertil staar hans Disputats

¹ S. 570.

² S. 604.